

RAZLOZI ODBIJANJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U REDOVNIM ŠKOLAMA

Mirjana Nazor,
Marija Buj,

Originalni znanstveni članak

Filozofski fakultet
Zadar, OOUR Split

UDK: 376.

SAŽETAK

Ovim se radom željelo utvrditi postoje li razlike u broju i vrsti razloga odbijanja djece s teškoćama u razvoju (različitih vrsta) i one bez teškoća u tri promatrane aktivnosti: sjedenje u klupi, igranje i razgovor. Ispitivanje je izvršeno na 491 djetetu među kojima je bilo 37 djece s teškoćama u razvoju.

Ukupno je analizirano 790 razloga odbijanja.

Rezultati su pokazali da se djecu s teškoćama u razvoju značajno češće odbija nego djecu bez teškoća, dok su razlozi odbijanja vrlo slični.

S obzirom na vrstu teškoće u razvoju razlozi odbijanja su vrlo slični za promatrane kategorije - MCD, kombinirane teškoće, granična inteligencija, laka mentalna zaostalost i poremećaji u ponašanju - osim za kategoriju govornih poremećaja.

Rezultati također ukazuju da bi nastavnici morali posvetiti veću pažnju odgojnom radu, jer ponašanje djece - one s teškoćama i one bez teškoća - najviše smetaju njihovim vršnjacima u zajedničkim aktivnostima.

Koristeći termin "djeca s teškoćama u razvoju" treba istaknuti da nema dihotomije između ove kategorije i kategorije "djeca bez teškoća". To su samo krajnosti na kontinuumu dječjeg razvoja na kojem ne postoji definirana točka prelaza iz jedne kategorije u drugu.

U ovom se radu nismo strogo držali kategorija djece s teškoćama u razvoju prema Pravilniku o utvrđivanju, razvrstavanju i evidenciji osoba sa smetnjama u

psihofizičkom razvoju¹ već smo im pridodali kategorije minimalne cerebralne disfunkcije (MCD) i granične inteligencije. Smatrali smo da broj te djece u redovnim školama nije zanemariv, te da je sa odgojno- obrazovnog aspekta opravdano i tu djecu promatrati kao one koji su bliži kategoriji teškoća u razvoju nego drugom dijelu tog kontinuuma.

Vrlo često djeca s teškoćama u razvoju postižu u školi slabiji uspjeh od ostale djece, često slabiji od onog koji bi realno mogli

¹ kategorije prema Pravilniku.. su: oštećenja vida, oštećenja sluha, poremećaji glasa i govora, tjelesna invalidnost, mentalna zaostalost, poremećaji u ponašanju i ličnosti i kombinirane smetnje

postići (u skladu sa svojim sposobnostima i uloženi trudom). Zbog toga na žalost ova djeca često postaju i djeca s neuspjehom u učenju. Neuspjeh u učenju posljedica je često neprimjerenih zahtjeva škole koji su rezultat pogrešno shvaćenog značenja termina "integracija". Taj pojam ne bi nikako smio značiti samo uključivanje djece s teškoćama u redovne škole već bi morao i podrazumijevati prilagođavanje škole njihovim specifičnostima. Jedino je na taj način moguće ostvariti osnovnu ideju integracije tj. stvoriti uvjete za odgojno-obrazovnu djelatnost koji će i velikom broju djece s teškoćama u razvoju omogućiti napredovanje, doživljavanje uspjeha i prihvaćenosti. Privikavajući se jedni na druge oni s teškoćama i oni bez teškoća - moguće je mijenjati socijalne stavove, a time i ponašanja.

Neka ispitivanja (Brdar, I. 1984., Nikolić, M. Nazor, M. 1989) ukazuju na vrlo nizak socijalni status djece s teškoćama u razvoju u razrednim kolektivima. Da bi se eventualno pokušalo djelovati na poboljšanje tog statusa potrebno je primarno otkriti njegove uzroke. Zbog toga se ovim radom željelo utvrditi:

1. Postoji li razlika u broju i vrsti razloga odbijanja djece s teškoćama u razvoju i djece bez teškoća?
2. Postoje li razlike u broju i vrsti razloga odbijanja djece s različitim teškoćama u razvoju?

ISPITANICI

Ispitivanje je izvršeno u II. polugodištu školske godine 88/89 u četiri osnovne škole na području Splita i četiri na području Kaštela.

Ispitano je ukupno 491 dijete u prva četiri razreda osnovne škole, i to u ukupno 17 odjeljenja od čega šest drugih razreda, sedam trećih i četiri četvrta razreda. Ukupno su ispitane 252 djevojčice i 239 dječaka. Među njima je bilo 37 djece s teškoćama u psihofizičkom razvoju i to 12 djevojčica i 25 dječaka. Promatrane kategorije sa pripadnom učestalošću prikazane su tabelarno.

MCD (minimalna cerebralna disfunkcija)	10
Kombinirane teškoće u razvoju	10
Poremećaji u ponašanju	8
Granična inteligencija	4
Laka mentalna zaostalost	3
Poremećaji glasa i govora	2

METODA

Na temelju podataka stručno-razvojnih službi u 8 spomenutih škola izvršeno je sociometrijsko ispitivanje u onim razredima u kojima se nalazilo barem jedno dijete sa teškoćom u razvoju. Neki podaci o djetetu dobiveni su od razrednog nastavnika.

U svakom promatranom odjeljenju svi su đaci morali na listu papira napisati ime djeteta s kojim bi željeli sjediti u klupi, igrati se i razgovarati. Također je od njih zatraženo da napišu i ime djeteta s kojim ne bi željeli sjediti u klupi, igrati se i razgovarati. Za negativne izbore bilo je potrebno i dati odgovor na pitanje "zašto?" tj. obrazložiti svoje odbijanje.

Djeca su zamoljena da odgovaraju iskreno i obećano im je da nitko osim onoga tko je ispitivanje provodio neće imati uvid u njihove odgovore.

Kako nije bilo većih razlika u razlozima odbijanja za tri promatrane aktivnosti u analizi razloga odbijanja promatrali smo ih sve zajedno.

REZULTATI I DISKUSIJA

Ukupno je analizirano 790 izjava odbijanja, koje se mogu svrstati u 15 temeljnih kategorija razloga odbijanja koje su prikazane u tablici 1. Razlozi čija je učestalost bila manja od 10 za obje kategorije zajedno, nisu navedeni.

Tablica br. 1 - rang lista razloga odbijanja

razlozi odbijanja	djeca bez teškoća	djeca s teškoćama	ukupno
tuče se	86	97	183
dosadan, gnjavi, smeta	63	32	95
ne uči ništa ne zna	36	42	78
loš, zločest, divlji	29	35	64
nepristojan, govori ružne riječi	25	17	42
brblja, puno priča	23	15	38
ne zna se igrati	30	8	38
nije prijatelj, nepošten, izdaje	23	10	33
svađa se	28	5	33
ne volim ga, mrzim ga, odvratan	13	9	22
neuredan, prljav, balav, ne čisti nokte	9	11	20
pravi se važan	20	0	20
ne zna razgovarati	14	2	16
ruga se	14	1	15
lažljiv, nepošten	11	0	11

Od ukupnog broja izjava 311 tj. 39% odnosi se na 37 djece s teškoćama u razvoju. Prosječno na svako dijete dolazi 84 izjave, dok se raspon broja izjava kretao od 1 do 28.

Ostale izjave (479) odnose se na 203 djeteta bez teškoća u razvoju. Za ovu skupinu prosjek iznosi 23 izjave, a raspon broja izjava kretao se od 1 do 14.

Vidljivo je da u prosjeku dijete s teškoćom u razvoju dobiva oko 4 puta više izjava odbijanja od djeteta bez teškoća u razvoju.

Hi-kvadrat testom provjerena je značajnost razlike u broju izjava koje se odnose na djecu s teškoćama i onu bez teškoća a zauzimaju prva 4 mjesta na priloženoj rang listi i čine 50% ukupnog broja izjava. ($\chi^2 = 12.704$). Budući da je χ^2 statistički značajan na razini rizika manjoj od 1% moguće je zaključiti da se djeca s teškoćama u razvoju češće tuku, ne uče, i zločesta su češće nego djeca bez teškoća, ali su znatno manje dosadna od djece bez teškoća u razvoju. Potrebno je naglasiti da se ovi rezultati primarno odnose na skupine teškoća u razvoju koje su brojnije u našem uzorku, a to su: MCD, kombinirane teškoće i poremećaji u ponašanju. Budući da su ostale kategorije malobrojne bilo bi neprikladno zaključke protegnuti i na njih.

Zanimljivo je uočiti da se neki razlozi odbijanja nikada ne pojavljuju kod djece s teškoćama kao npr. pravi se važan, lažljiv, tužibaba i posvađali smo se.

Postoje i neke izjave koje se javljaju samo pri obrazloženjima negativnih izbora djece s teškoćama u razvoju kao npr. ne zna čitati ni pisati, najgori, uvijek nešto pokvari, umara me.

Na temelju ovih rezultata moguće je zaključiti da se slični razlozi odbijanja

navode za djecu s teškoćama i onu bez teškoća, ali sa statistički značajnom razlikom u učestalosti. Specifičnosti jedne odnosno druge skupine javljaju se u malom broju slučajeva.

Najveći broj različitih razloga odbijanja ispitanici navode za djecu s kombiniranim teškoćama - 42, a najmanje za djecu s poremećajima glasa i govora - 5. U svim kategorijama osim kategorije poremećaja glasa i govora dominiraju razlozi tuče se (uvijek na prvom mjestu) i ne uči. Od svih kategorija najviše smetaju djeca s MCD-om. Od promatranih kategorija na temelju ovog malog broja rezultata moguće je jedino izdvojiti kategoriju poremećaja glasa i govora koja se po vrsti i broju razloga odbijanja razlikuje od ostalih.

Kvalitativnom analizom razloga odbijanja djece bez obzira da li se radi o djeci s teškoćama ili ne moguće je sve razloge razvrstati u 3 osnovne kategorije:

- a) razlozi odbijanja koji se odnose na dijete kao učenika
- b) razlozi odbijanja koji se odnose na dijete kao ličnost
- c) razlozi odbijanja osobne naravi

Najčešći razlog odbijanja djeteta kao učenika sadržan je u izjavi "ne uči" i drugim sličnog značenja. To je jedina izjava za koju je moguće kazati da se dominantno pojavljuje za aktivnost sjedenje u klupi, znatno rjeđe za igranje, a gotovo je nema kod aktivnosti razgovora. Izjave koje se odnose na karakteristike djeteta kao učenika čine 19% od ukupnog broja izjava (17% za djecu bez teškoća i 22% za djecu s teškoćama).

Razlozi odbijanja djeteta kao osobe najčešći su u svim trima promatranim aktivnostima i

najraznolikiji. Oni čine 65% od ukupnog broja izjava. (65% za djecu bez teškoća i 67% za djecu s teškoćama). Osim izjave tuče se koja dominira u svim aktivnostima među razloga odbijanja djeteta kao cjelovite osobe mogu se uvrstiti kao vrlo česte: zločest, dosadan, nepristojan, nepošten, neuredan i manje učestale izjave kao tužibaba, kradljivac, bezobziran, sebičan, laže, grub.

Razlozi odbijanja osobne naravi najmanje su zastupljeni među spomenute tri kategorije. Jasno je da se ti razlozi javljaju i s najmanjom učestalošću, ali također mogu biti zanimljiv putokaz za odgojno djelovanje. U tu skupinu moguće je ubrojiti sljedeće razloge: mrzim ga, ne volim ga, ne sviđa mi se, ružan mi je, odvratn mi je, smrdi, ne ide u crkvu, iskorištava me, špijunira me i sl. Ti razlozi čine 14% od ukupnog broja razloga odbijanja (18% za djecu bez teškoća i 11% za djecu s teškoćama).

Rezultati su pokazali da učenici imaju nešto više zamjerki svojim vršnjacima s teškoćama u razvoju nego onima bez teškoća kada ih promatramo kao učenike. Razlozi odbijanja vrlo su slični za obje skupine djece.

Vidljivo je da se djeci, podjednako onoj s teškoćama i onoj bez teškoća daleko više zamjera što se ponašaju na neadekvatan način nego što ne uče. To se zamjeravanje javlja u tako velikom postotku da ga se ne bi smjelo zanemariti.

Promatramo li razloge odbijanja osobne naravi vidljivo je da ih ima više kod djece bez teškoća. Čini se da je i ovaj podatak vrlo indikativan. On ukazuje da djeca još nemaju razvijene negativne stavove prema djeci s teškoćama u razvoju jer njih primarno smeta

određeno ponašanje bez obzira da li ga manifestira dijete s teškoćama ili dijete bez teškoća.

Na temelju ovih rezultata moguće je osim statistički utemeljenih zaključaka izvesti i neke praktične koji nemaju pokriće u statističkoj značajnosti.

Neke kategorije djece s teškoćama u razvoju češće teže savladavaju gradivo. U našem uzorku to se odnosi na kategorije lake mentalne zaostalosti, granične inteligencije i kombiniranih teškoća u razvoju. Njihov je uspjeh najčešće jedva prolazan ili čak neprolazan. Međutim čini se da osim što ih njihovi vršnjaci ne žele prihvatiti kao druga u klupi taj razlog nema velikog utjecaja na odnos djece prema njima. Mnogo su značajnije neke osobine ličnosti, odnosno neka ponašanja koja ne moraju biti vezana uz njihove teškoće jer ih susrećemo i kod djece koja nemaju razvojnih teškoća.

Čini se da bi socijalizacija djece s teškoćama u razvoju mogla biti daleko uspješnija kada bi im se pomoglo u uklapanju u razredni kolektiv, usmjeravalo njihovo ponašanje ili čak pripremalo kolektiv da im omogući adekvatnija ponašanja.

Nažalost najčešće nastavnici ulažu najveći napor da takvo dijete usvoji barem minimum znanja iz pojedinih obrazovnih područja, a mnogo se teže snalaze u korigiranju ponašanja te djece. Najvažnije bi dakle bilo pružiti pomoć nastavnicima pri nesnalaženju u odgojnom radu i djelomičnom zanemarivanju odgojnog rada sa djecom sa teškoćama u razvoju. Jasno je da ni obrazovna komponenta ne smije biti zanemarena, ali bi morala biti promatrana zajedno s odgojnom.

ZAKLJUČCI:

1. Uočljive su neke razlike u broju i vrsti razloga odbijanja djece s teškoćama i djece bez teškoća u razvoju. Utvrđeno je da su djeca bez teškoća značajno češće dosadna, a djeca s teškoćama se češće tuku, ne uče i zločesta su. Zaključak se odnosi samo na brojnije kategorije u našem uzorku tj. na kategorije MCD poremećaji u ponašanju i kombinirane teškoće.
2. Kod različitih kategorija djece s teškoćama u razvoju u ovom je uzorku bilo

moguće utvrditi da su razlozi odbijanja slični za sve promatrane kategorije (MCD, kombinirane teškoće, granična inteligencija, laka mentalna zaostalost i poremećaji u ponašanju osim kategorije poremećaja glasa i govora.

3. Na temelju rezultata moguće je također zaključiti da bi trebalo više pažnje obratiti odgojnom radu tj. ponašanju djece s teškoćama u razvoju, ali i onih bez teškoća jer njihovo ponašanje je ono što najviše smeta njihovim vršnjacima i radi čega ih najčešće odbijaju u promatranim aktivnostima.

LITERATURA

- I. Brdar: Socijalna integracija u redovne škole djece s teškoćama u razvoju, Zbornik "Dani R. Bujasa", Zagreb, 1984.
- M. Nikolić, M. Nazor: Utjecaj hiperaktivnosti na socijalni status učenika u razrednom kolektivu, Zbornik "Dani psihologije", Zadar, 1989.
- A. Sekulić-Majurec: Djeca s teškoćama u razvoju u vrtiću i školi, Školska knjiga, Zagreb, 1988.

THE REASONS FOR THE REJECTION OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES IN REGULAR SCHOOL SETTINGS

Summary:

The purpose of this paper was to estimate the existence of differences in number and the type of reasons for the rejection of children with developmental difficulties (different difficulties) and those with no developmental difficulties, in three observed activities. These activities were: sitting at the bench, play and conversation.

Investigation was carried out on the sample of 491 children among which number was 37 children with developmental difficulties. 790 reasons for rejection were analyzed. The results showed that children with developmental difficulties are more often rejected than the children with no developmental difficulties. The reasons for rejection are quite similar. Regarding the type of the developmental difficulty, the reasons for the rejection are very similar for these observed categories - MCD, Combined difficulties, borderline intelligence, light mental retardation, behavioral disturbances (the category of speech disturbances is not included).

The results also stressed out the need for more attention that teachers should pay to educational work. The reason for this is children's behavior (for both categories of children) that is most disturbing in joint activities with their peers.